

zet piše o nasadima izvan i unutar gradskih obrambenih zidova. Vladimir Finderle, Sv. Martin u prilogu Svetomartičani u Makedoniji i Baranji opisuje put dviju obitelji iz Sv. Martina poslije prvog svjetskog rata (1914-1918) u potrazi za uvjetima života. Božo Jakovljević, Buzet, piše o izvorištu rijeke Mirne i selima uz bujice Dragu i Rečinu. U tom području su i Kotli, selo ruralni spomenik kulture. Jedna od pritoka Mirne je i Bračana i kraj od izvora do ušća ove rječice.

Alojz Čargonja i Dario Krivičić iz Buzeta u prilogu Ljekovito bilje sjeverne Istre izabrali su 24 nove ljekovite biljke kao nastavak već toliko opisanih biljaka u Zborniku 20. Uz opis i slike navode se nalazišta, stanište, ljekoviti sastav i ljekovito djelovanje bilja koje raste u zavičaju. Gordana Čalić Šverko, dipl. sociolog (Glas Istra Buzet), novinarka, opisuje nekoliko narodnih običaja i potreba njihova očuvanja.

U poglavlju Literarni prilozi, svojim su radovima, prozom i pjesmama zastupljeni: Fedor Putinja, Miroslav Sinčić, Milena Rušnjak-Draščić, Daniele Sirotić, Emil Draščić i Snježana Markežić, a za poglavlje Prikazi, napisali su priloge: Mirjana Pavletić, Narodno sveučilište Buzet (Kulturni život Bužeštine tijekom 1996. g.), Miroslav Sinčić, Pula (Poticajan nakladnički pot-hvat), prikaz knjige Božo Jakovljević (Biografski leksikon Bužeštine i općine Lanišće), Mladenka Hammer, Povijesni arhiv Pazin (Emil Draščić, Rijeke teku u sva-nuće), Nataša Stipanov, Rijeka (Izložba Marija Ivančića u Galeriji "Laval" na Trsatskoj gradini), Božo Jakovljević (Sedmi svezak "Annalesa") i Gordana Čalić Šverko (Darko Darovec, Kostel Petrapilosa, predstavljanje knjige). U knjizi se nalazi već ustaljen prilaz Zaštite spomenika kulturne baštine. Posebno poglavlje najnovijeg Zbornika je Sport s priložima Miljenko Baltić, Rukomet se vratio u Buzet i Čedomir Žulić, Buzetsko boćanje u usponu.

Buzetski zbornik, knjigu 23. izdalo je d.o.o. "Josip Turčinović" Pazin, a suizdavači su Katedra Čakavskog sabora Buzet i Narodno sveučilište "A. Vivoda" Buzet, a urednici ovoga broja su Anton Hek, Božo Jakovljević (glavni i odgovorni urednik) i Miroslav Sinčić.

Božo Jakovljević

Darko Darovec: KOSTEL PETRAPILOSA.
Pazin-Buzet, 1996, 100 strani

Odlazeći iz Buzetske kotline prema zapadu niz rijeku Mirnu, nakon šest kilometara, u Mirnu s desne strane ulijeva se rijeka Bračana, koja izvire u Sloveniji istočno od Gradina nedaleko Peroji. Dva kilometra prije ušća Bračane na njezinoj desnoj obali stoje ruševine dvorca Petrapilose (Kosmati Kamen).

Današnje impozantne ruševine srednjovjekovnog kaštela ukazuju na karakteristične oblike utvrde gotičkog razdoblja, ali i prepletenosti nekoliko stilova među kojima su i ruševine romaničke crkve Sv. Marije Magdalene u kojoj se služba božja održavala do 1793. godine. Život u kaštelu prestao je ranije.

Napušteni kaštel se je sve više urušavao, a spomen na tvrđavu ostao je sačuvan u pisanim dokumentima i u usmenoj predaji.

O Petrapilose, najvećem mletačkom feudalnom posjedu u Istri postoje bogati izvori, posebno o gospodarima Gravisi. Čak 12 sačuvanih mapa dokumenata spominje Alberto Pucer, pišući o izvorima za povijest feuda u obiteljskom fondu Gravisi u Pokrajinskom arhivu Koper (Buzetski zbornik, knjiga 13, 1989).

Kao studentu povijesti, Koparčanu Darku Darovecu prijali su nedjeljni izleti i obilazak povijesnih mjesta, pa tako i ruševine Petrapilose. Znatiželju je zadovoljio kao djelatnik Pokrajinskog arhiva u Kopru pa je tako nastala ova knjižica vrijedna za čitav kraj.

U uvodu autor piše o geografskom položaju posjeda, a prikazom prapovijesti ovog dijela unutrašnje Istre dokazuje da je ovaj dio u prethistoriji bio razmjerno gusto naseljen.

Utvrda Petrapilose spominje se početkom 11. stoljeća. Navodi je povjesničar Carlo De Franceschi pišući da je 1002. g. vojvoda Henrik darovao utvrdu "RUVIN" blizu gornje Mirne akvilejskom patrijarhu. Od imena "Ruvini" u njemačkim se pisanim izvorima tvrđava naziva Rauenstein, a otud u latinskim izvorima ime "Petra Pilose", na hrvatskom jeziku Kosmati Kamen ili Kostel. Zbog položaja koji je zauzimala, iz kule se je lako mogao nadzirati put, putnici i teret koji je iz sjevernih dijelova Istre, preko Buzeta, dolinom Mirne, srednjom Istrom, vodio prema moru. Onda je vjerojatno prevožena i roba koja se je zamjenjivala, prodavala i kupovala u obalnim mjestima.

Vazali akvilejskog patrijarha, korisnici utvrde obično uz svoje krsno ime stavljaju naziv utvrde što im pobliže određuje identitet. Tako u 13. stoljeću, 1264. godine, u dvije isprave, u kojima se određuju odnosi patrijarha i goričkih grofova, pojavljuje se naziv "Henricus de Petra Pilosa".

Iako su kostelski feudanci bili vazali patrijarha, oni bi čak u pravilu u sukobima patrijarha s goričkim grofovima stajali na strani ovih drugih. Dr. Danilo Klen vjeruje da su takvi odnosi posljedica osobnih interesa, pa zato navodi primjer kada feudanci Petrapilose ubijaju vazala BIAKVINA iz Momjana. No nedugo potom, KONON, brat ubijenog 1274. godine, uz pomoć goričkog grofa, zauzima Kostel, ruši ga, a braći Karsemanu i Henriku, dao je odsjeci glave. Kostelska je utvrda brzo ponovno podignuta, a njezini feudanci u to vrijeme drže Grožnjan i Salež. Feudanci Kostela i dalje su nesigurni vazali patrijarha.

Od 1310. godine Kostel je sjedište "markiza", za-

mjenika markgrofa istarskog i akvilejskog patrijarha. Markiz u Istri obavlja funkciju najvišeg suca, sakuplja prihode za patrijarha i brani njegove interese.

Vlast akvilejskog patrijarha sve više slabi, pa to početkom XV stoljeća iskorištava Venecija. Iste godine, kada i Buzet, 1421. Mlečanima se je predao i Kostel kao zadnji ostatak svjetovne vlasti patrijarha. Venecija je Kostel kao "vječni feud" 1440. godine predala Nikoli Gravisiju, svom vjernom podaniku, zaslužnom što je 1435. godine u Padovi otkrio i spriječio urotu protiv mletačke vlasti. Nikola Gravisi preuzeo je dužnost besplatnog čuvanja tvrđave, a kako je dobio kostelski feud, Gravisi su preuzeli titulu "markiza" jer su tu od ranije zasjedali markizi.

Potomci Nikole Gravisija ostali su vjerni Veneciji i služili joj sve do njezinog postojanja, 1797. godine. Već sinovi Nikole podnijeli su očevinu koja je bila obuhvaćala 12 sela. Četiri grane potomaka obitelji Gravisi održale su se do 1812. godine, kada je utrnula jedna od grana, a ostale tri grane produžile su vlasništvom do konačnog razrješenja feudalnih odnosa zadržavajući samo manje dijelove, a pretežan veći dio područja kostelanskog feuda prešao je u vlasništvo seljaka.

Kostelanski je feud za vrijeme vlasti oglejskog patrijarha mijenjao prostorne veličine. U 14. stoljeću spominju se sela feuda: Nugla, Sočerga, Čepić, Zrenj, Grimalda i Kodolje, a prema jednom opisu iz druge polovice 19. st. na posjedu je živjelo 3000 ljudi. Područje je uglavnom bilo neplodno, brdovito i kamenito, izvan

prometnih puteva. U jednom Urbaru za koji se smatra da potječe iz početka XV st. piše da je od oko 15.000 bečkih četvornih jutara, na području feuda bilo oko 2000 obradive površine, oko 3000 jutara livada i oko 10.000 jutara šume. I u najboljim godinama nije se mogao očekivati neki srednji prinos. Iz istog izvora saznajemo da su u to vrijeme pod kostelski feud potpala sela: Čepić (4 domaćinstva), Zrenj (12), Marčenigla (4), Sočerga (5), Salež (7), Črnica (5), Nugla (2), i Grimalda s Omašicom (12), pa Mlun, Kodolje i Pregara, tada nenastanjeni. Sva su sela imala 63 seljačka domaćinstva koja su feudu donosila 670 libara ili oko 83 dukata.

Nije nam poznat položaj Kostelskih sela nastao promjenom vlasništva i dolaskom obitelji Gravisi. Znamo tek da je pod novim gospodarom pogoršan položaj seljaka vjerojatno uzrokovan oštrijim nastupom prema njima i nesuglasticama među braćom Gravisi. Odnos prema seljacima još se je više pooštrio poslije diobe feuda među braćom. U to vrijeme seljaci nekoliko sela među kojima je i Mali Mlun pokreću pred najvišim mletačkim sudištem sporove protiv vlasnika. Pritužbe su se odnosile na povećanje starih i uvođenje novih davanja na nove obaveze, ograničenje paše za stoku, zabranu sječe i prodaju drva, zabranu prodaje seljačkih proizvoda, kao što je vino. Mjere u gospodarenim mlinovima bile su "proždrljivo velike" kod uzimanja ušura za meljavu, a mjere za sukno "male i škrte", a naplata za valjanje sukna bila je povećana.

Slika s predstavitve knjige Kostel Petrapilose 22.10.1996 v podnožju gradu. Od leve proti desni: Božo Jakovljevič, Emil Zonta (pevski zbor Kantadore), Darko Darovec, Irena Fister ter člani pevskega zbora Kantadore.

Župani više nisu smjeli voditi brigu o točnosti mjera i o žigosanju ovih. Zbog podnošenja pritužbi seljake su tukli, ranjavali i prijetili im smrću. Vijede Desetorice Mudrih u Veneciji razmatralo je tužbu seljaka i u svim bitnim pitanjima osudilo je Nikolu Gravisija. U arhivima se nalaze i tekstovi sporazuma seljaka s feudalcem. Tako su 19. srpnja 1562. godine održane javne skupštine u Črnici i Saležu. U Črnici je svećenik Zorzi Penger iz Buzeta uz tri svjedoka prevodio sporazum na hrvatski jezik (*lingua schiauona*). Sporazum je sastavljen i u ostalim selima feuda. Sporazumi seljaka s feudalcima sadržajno se između sebe mnogo ne razlikuju. Poglavlja su pretežito istog sadržaja, a razlikuju se u nekim obavezama i davanjima.

Pisac nije koristio samo arhivsku građu iz koje je u knjigu uzeo nekoliko ilustracija, već je obišao sva sela i čitav posjed i s četrdesetak fotografija učinio je knjigu privlačnijom.

Dio knjige su i dva priloga: Investitura Gravisija na feud Petrapilosa, dana 10. ožujka 1440. g. i Pravda markiza Gravisija u selu Zrenj iz godine 1568.

Izdavač knjige je "Josip Turčinović" d.o.o. Pazin, a suizdavači su: Odbor za revitalizaciju povjesnih jezgri i očuvanje spomenika kulture na području Grada Buzeta, Poglavarstvo općine Oprtalj i Znanstveni institut Filozofske Fakultete Univerze v Ljubljani.

Urednik knjige je Božo Jakovljević, a Izdavački savjet: Irena Fister, Josip Flego, Aurelio Juri, Aleksandar Krt, Radovan Nežić i Boris Sirotić.

Veličina knjige je 20 x 14, opsega 100 stranica, a tiskana je u nakladi od 500 primjeraka.

Božo Jakovljević

N. Badurina, L. Čoralčić, I. Prijatelj-Pavičić: HRVATSKA - ITALIJA. Stoljetne veze: Povijest, književnost, likovne umjetnosti. Dvojezična izdaja. Zbirka Relations časopisa Most. Zagreb, 1997, 526 strani

Društvo hrvatskih pisateljev je u zbirki Relations časopisa Most že obdelalo kulturne stike med Hrvaško ter Francijo, Madžarsko, Veliko Britanijo, Ukrajino in Portugalsko. Najnovejša knjiga tega društva nam predstavlja zgodovinske, literarne in druge kulturne vezi med Hrvaško in njeno čezmorsko sosedo Italijo.

Kratkemu predgovoru Natke Badurine sledi zgodovinski del, ki ga je napisala hrvaška zgodovinarica Lovorka Čoralčić. Že omenjena Natka Badurina v drugem delu obdela književnost, ki povezuje obe deželi, trilogijo pa

zaključi Ivana Prijatelj-Pavičić z opisom povezav na področju likovnih umetnosti. Sledi 258 strani italijanskega prevoda, 18 strani bibliografij in 6 strani dvojezičnega kazala.

Lovorka Čoralčić je svoj zgodovinski oris hrvaško-italijanskih odnosov (79 strani) razdelila na 8 tematskih poglavij, ki so razvrščena kronološko. Zgodnjemu in razvitemu srednjemu veku posveti približno tretjino besedila, vsakemu stoletju od petnajstega naprej pa približno desetino. 20. stoletje je razdeljeno na tri teme, pri čemer zadnja nosi pomenljiv naslov: Boljši prihodnosti naproti.

Tudi Natka Badurina je v svojem članku o hrvaško-italijanskih odnosih v književnosti (67 strani) poglavja razporedila kronološko, in sicer navaja 6 obdobij: srednji vek, humanizem in renesanso, manirizem in barok ter 18., 19. in 20. stoletje. Za vsako obdobje je rezervirana desetina strani, le za humanizem in renesanso dve desetini.

V tretjem tematskem sklopu je Ivana Prijatelj-Pavičić na 82 straneh primerjala vpliv italijanskih umetnikov na hrvaški prostor in vpliv hrvaških mojstrov na Apeninski polotok. Avtorica opazuje istočasno arhitekturo, kiparstvo in slikarstvo skozi različna zgodovinska obdobja od srednjega veka, renesanse, baroka, klasicizma do danes.

Mislím, da je s takšnimi dvojezičnimi izdajami glavni urednik "Mosta" Dražen Katunarić ubral pravo pot, saj je na ta način knjiga dostopnejša širšemu krogu bralcev. Poleg tega je napisana dokaj objektivno, brez senzacionalnosti, v spravljivem tonu (niti sledu revanšizma) in v duhu "novog čitanja talijansko-hrvatskih odnosa". Samo mimogrede naj ugotovim, da se to novo branje odnosov časovno ujema z izjemno dobrimi političnimi odnosi med čezmorskima sosedoma.

Zadnje stoletje, v katerem je bil svet deležen največjega gospodarskega razvoja do sedaj, je hkrati zanimivo zaradi močnega nihanja v odnosih med prebivalci obeh jadranskih obal. Zaradi tega bi bilo mogoče o tem stoletju napisati kakšno stran več.

V pričujoči knjigi naletimo na ogromno citatov, kar je zelo dobro, ker avtorice tako nazorno, neposredno in originalno predstavijo problem, ki ga obravnavajo. Zaman pa sem iskal citat: "Od ropstva bi davno u valih potonula Italija / o hrvaških da se žalih more otmansko ne razbija", iz slavospeva Vladislava Mančetića hrvaškemu banu Petru Zrinjskem (napisan leta 1926), čeprav le-ta Italijo izrecno omenja in jasno pove nekatere dejstva, ki so v knjigi skrita med vrsticami. Dubrovčani že vedo, zakaj so ta citat vklesali v kamen in ga vzdali v občinsko palačo.

Dejstvo, ki pa ga knjiga niti med vrsticami ne omenja, je to, da so obravnavano delo napisale tri mlade dame, obetavne znanstvenice, o katerih bomo gotovo še slišali, jih prebirali in pisali nove recenzije.

Ivica Pletikosić